

Magyar történelem osztrák tankönyvekben

ZACHAR PÉTER

1986-ban kerültem Ausztria földjére, mivel édesapám akkor tartós külszolgálatra lett beosztva. Nemcsak abban volt szerencsém, hogy megismerkedhettem egy másik nép, egy másik ország életével és kultúrájával, hanem abban is, hogy – miután a nyelvi nehézségeket hamar leküzdöttem – osztálytársaimnak magam is bemutathattam magyar kultúránkat, múltunkat és jelenünket. 1986-ban megkezdtem gimnáziumi tanulmányaimat – tízéves koromban. Ez nem tévedés, tényleg tízévesen, és tényleg gimnáziumi tanulmányokat, mivel az osztrák iskolarendszer sok mindenben különbözik a magyartól.

A hatévesek legelőször az úgynevezett „népiskolában” (Volkschule) kezdik a tanulást. Megismerkednek anyanyelvükkel, a betűvetéssel, olvasással, a nyelvtannal, számtannal, szűkebb és tágabb környezetükkel stb. Az első négy elemi osztály befejezése után két út áll előttük. Az egyik egy szakma felé vezet, a másik pedig a továbbtanulási lehetőséget ígéri. Ha a tízéves szülei úgy gondolják, hogy jobb lehetőségek várnak gyermekükre egy elismert szakmában, akkor a „polgári iskolába” (Hauptschule) küldik őt. A „polgári iskola” valójában a „népiskola” folytatása, négy évig tart és az elemiek elmélyítésére és egy szakmára való felkészítésre szolgál. Utána a fiatal, immár tizennégyévesen ízlésének megfelelő szakmunkásképzőt kereshet, és ott tanulhatja ki jövőbeli szakmáját. A másik lehetőség az Allgemeinbildende Höhere Schule, a magasabb képzést nyújtó általános iskola hagyományos reál- és humángimnáziumnak megfelelő, valamint közgazdasági jellegű tagozata. Ezen nyolcéves, „Reifeprüfung”-gal, azaz érettségivel záruló gimnáziumból nyílik meg az út a tizennyolcéves fiatal előtt a felsőfokú tanulmányok felé. Ezek a felsőoktatási intézmények lényegileg már megegyeznek a magyarországiakkal.

Miután Magyarországon kijártam az általános iskola első négy osztályát, 1986 őszén a bécsi első kerületbeli Stubenbastei állami gimnáziumban kezdem el a tanulást, az osztrák gyerekekhez hasonlóan beiratott rendes, vagyis tankötelezett tanulóként, aki társaihoz hasonlóan a németet anyanyelvként tanulja. Ezt megelőzően az osztrák „népiskola” tananyagából vizsgáznom kellett. A következőkben gimnáziumi tanulmányaimat fogom leírni, különös tekintettel a történelemoktatásra, ezen belül is azt mutatva fel, mit és hogyan tanultam osztrák szomszédainkkal Magyarország történelméről. Fontos még azt is elözetesen megemlítenem, hogy beszámolómból nem lehet általánosítani, mivel Ausztriában minden tanár maga választhatja meg, hogy melyik tankönyvből és milyen módszerrel tanít. Négy évvel fiatalabb öcsém például egészen más tankönyvekből tanul, mint én. Említésre méltó még, hogy történelemtanárom, mivel én magyarként ültem az osztályban, többet foglalkozott kitekintésként Magyarország történelmével, és így folyamatosan tarthattam kiselőadásokat osztálytársaimnak fontosabb történelmi eseményekről, magyar szemszögből. Ilyen kiselőadások voltak például a mohácsi csata vagy az 1848/49-es szabadságharc.

Az első osztály, amely Magyarországon az ötödik eleminek felel meg, valójában a népiskolai tananyag ismertetése és elmélyítése. A főbb tantárgyak a német nyelv, a matematika, a környezetismeret-oktatás, amely utóbbi biológia és földrajz együttesen, és egy idegen nyelv, legtöbbször az angol. A történelemoktatás a második osztályban kezdődik, és a Föld keletkezésével, az emberi élet megjelenésével foglalkozik. A fiatal diák megtanulja

a történelmi időszakok beosztását, megismerkedik a történelem forrásaival. Bemutatják a diákoknak az őskor emberét, életét, művészetét, építészetét. Különös figyelmet fordítanak az osztrák őskori leletek és lelőhelyek, – például Hallstatt és Dürrnberg bei Hallein – bemutatására. Ezután következnek a korai egyiptomi, a sumér, babiloni, asszíri, indiai, kínai, zsidó és perzsa kultúrkörök. Igyekeznek bemutatni a különböző vallásokat és kultúrákat. Külön fejezetek foglalkoznak a görög és római idővel, az írás és a demokrácia kialakulásával, és itt is kitérnek a római korabeli osztrák vonatkozásokra, hiszen a mai Ausztria területe három római tartománynak is része volt: Raetien, Noricum, Pannonia. Ugyancsak még a második osztályban következik a Római Birodalom bukása, mint a népvándorlás eredménye és új birodalmak (a frank és az arab) kialakulása. Röviden említik, mint vad, vérszomjas barbárokat, a hunokat, gótokat, vandálokat, longobárdokat stb. A hunokról, római forrást idézve, a 375-ös nyugati hadjáratról szólva így ír a tankönyv: „Királyuk, *Attila* vezetése alatt a hunok Olaszországig és a mai Franciaországig nyomultak elő. Am visszavonulásra kényszerítették őket és így a pannon földeken telepedtek le. A csecsemők arcát késekkel megvágják, hogy a későbbi szakállnövekedést a sebhelyek megakadályozzák. Testük rendkívül zömök és erős, koponyájuk nagy. Látványuk inkább kétlábú állatokra emlékeztet, mintsem emberi lényekre. Táplálékukat nem főzik meg, nem is fűszerezik. Gyökerekkel és majdnem teljesen nyers hússal táplálkoznak. Tető sincs a fejük fölött, amely szél vagy az időjárás elől megvédené őket.” (1)

Beszámolnak a középkorban kialakuló új államokról, Franciaországról, Angliáról, Németországról, Olaszországról és szólnak a magyar honfoglalásról és a kereszténység felvételéről Szent István király uralkodása alatt, egyetlen bővített mondatban: „Az 1000. év körül a magyarok saját államot létesítettek a Magyar Alföldön, felvették a kereszténységet, István királyuk a koronát a pápa kezéből vette.” (2) Az osztrák gyerekek ebből a mondatból csak három félígazságot tanulnak meg. A szövegösszefüggésből nem derül ki, hogy a honfoglaló magyarok az egész Kárpát-medencét birtokba vették, hogy már az államalapítás előtt felvették a kereszténységet, és hogy a pápától nyert királyi korona a függetlenséget biztosította, és a magyar állam nem lett a császár vazallusa.

Mint a középkor fő támaszairól szó esik a feudális hűbéralomról, a lovagokról, a klostorok kialakulásáról. Ismét külön fejezet foglalkozik Ausztria kialakulásával, a *Babenberg*ek uralmával, az új tartományok Habsburgok általi megszerzésével stb. Még ebben a tanévben foglalkoznak Amerika felfedezésével és a Habsburgok terjeszkedésével, amely végül ahhoz vezethetett, hogy egy olyan birodalom urai lettek, amelyben „a nap soha nem nyugszik le”. A magyarországi tatárjárásról szó sem esik, és a török magyarországi harcairól csak azzal kapcsolatban értesül a diák, hogy 1529-ben sor került Bécs oszmán ostromára is. Am kitérnek, kitekintésként, a mai osztrák állam kialakulásának későbbi fejlődéstörténetére is.

A harmadik osztály tananyaga a vallási háborúkkal, az Avignoni pápasággal és a reformációval kezdődik. Ami a magyar történelmet illeti, épp hogy csak említésre méltatják az 1526-os mohácsi vést és Magyarország egy részének a Habsburg-birodalomhoz csatolását, ezt is csak Bécs 1529-es ostromával kapcsolatban. Annál kimerítőbben foglalkozik a tankönyv a franciaországi abszolutizmussal és az angliai parlamentarizmussal. Továbbá ugyanúgy bemutatja, ami magától értetődik, a Habsburg-birodalom török elleni harcát és győzelmét. Itt végre az osztrák tanuló is megtudja, hogy 1526-ban I. Ferdinánd Magyarországi Annával kötött házassága révén örökölte Sziléziát, Csehországot, Morvaországot, Horvátországot és Észak-Nyugat-Magyarországot, hogy Ausztria 1699-ben bekebelezte egész Magyarországot és Erdélyt, 1718-ban a Bánságot, 1718-1739 között Észak-Szerbiát és Kis-Havasalföldet. „A császári hadsereg ... elfoglalta egész Magyarországot. ... Magyarország Erdéllyel, Horvátországgal, Szlavóniával és a Bánsággal együtt Habsburg-területté vált.” (3) Magyarország 150 éves török elleni harcáról, és arról, hogy Magyarország a „kereszténység védőbástyája” volt, az osztrák tanuló semmit sem tud. Nagy figyelmet fordítanak *Mária Teréziára*, reformjaira, és felvilágosodott fiára, a „kalapos királyra”, *II. Józsefre*, de arról nem szólnak, hogy az osztrák örökösödési háborúban a magyarok mentették meg Mária Teréziának a trónt.

A harmadik osztály tananyaga tartalmazza az Egyesült Államok kialakulásának történetét, az 1789-es francia forradalmat, Napóleon uralmát és bukását. Továbbá megtalál-

ható az 1848-as forradalomhullám leírásában az a rövid mondat is, hogy „a felkelő magyarokat (orosz segítséggel) legyőzték és szigorú katonai uralom alá vetették”. (4) Továbbá tanulnak a diákok a kapitalizmus és szocializmus kialakulásáról, a technika fejlődéséről, a liberalizmus és nacionalizmus fejlődéséről és az úgynevezett „nemzetállamok” létrehozásáról, mint például Olaszország, illetve a Német Birodalom I. Vilmos uralma alatt.

A harmadik osztályban fontos fejezet *I. Ferenc József* uralkodása, és így a kiegyezés is. A tankönyv szerint „Ferenc József 1867-ben elismerte Magyarország önállóságát, valamint az 1848-as forradalmi évbéli magyar alkotmányt, és a Habsburg-birodalom kettős állammá, az Osztrák-Magyar Monarchiává alakult át. ... A két államot perszonálunió kötötte össze: Ferenc József Ausztria császára is, Magyarország királya is volt. A birodalom két részét továbbá reálunió is összekapcsolta: a külpolitika, a hadsereg és a flotta ezentúl is közös volt, valamint az ezek működését fedező pénzügy. Közös cs. és kir. (császári és királyi) minisztériumok irányították ezeket, az uralkodó közvetlen irányítása alatt.” (5) Megintcsak sok mindent összemoss ez a szövegrész, hiszen nem az 1848-as alkotmányt állították helyre, az új birodalmi rendezést a nem magyar területeken hatalomra került liberális erőknek is el kellett fogadniuk, és az uralkodó csak a kisebbik rosszként fogadta el a kétközpontú alkotmányos monarchia megteremtését.

Ezek után megismertetik a tanulót az Osztrák-Magyar Monarchia berendezkedésével, problémáival, elsősorban a nemzetiségi, kisebbségi problémákkal. A tankönyv egy régi, igaztalan vádat ismételve kijelenti: „A magyarok nem voltak hajlandóak az országban élő kisebbségeknek saját nemzeti életüket biztosítani. Sőt a nem magyar nemzetiségeket már az iskolában rákényszerítették a magyar nyelv használatára. Főleg az önálló (autónóm) Horvátország szenvedett ez alatt a magyarosítási politika alatt.” (6) Ezen problémák mellett tanulnak a diákok a kor kultur- és zenevilágáról és az emberek életéről, ám egyetlen magyar sincs említve.

A következő és a harmadik osztályt lezáró nagy témakör az imperializmus és az út az első világháborúba. A tankönyv az új Európa kialakulásával, egy nagy birodalom földarabolásával zárul. Itt még kiderül, hogy 1918 októberében a csehek és délszlávok mellett a magyarok is kiváltak a Monarchiából és 1920-ban Trianonban „az erősen megkisebbitett Magyarországgal” (7) is békekötésre került sor.

A negyedik osztályban használt tankönyvek tartalmaznak talán a legnehezebb tananyagot, hiszen az első világháború utáni időtől a máig kell feldolgozni a történelmet. A tankönyv ismét az új európai helyzettel foglalkozik, amely a Monarchia megszűnte után alakult ki. Bemutatja az olasz fasizmus kialakulását és az újonnan alakult osztrák állam problémáit, főleg a fekete keresztényszociális és vörös szociáldemokrata pártok testvérharcát. De röviden említést tesz a Magyarországtól elcsatolt területek „Várvidékként” (Burgenland) való megszervezéséről, és a vegyes szlovén-osztrák lakta területekért vívott harcról. A könyv részletesen kitér az 1929-es gazdasági világválság ausztriai hatásaira, a nemzetiszocialisták hatalomra kerülésére és természetesen a „zsidókérdésre”. Bemutatásra kerül a hitleri ideológia embertelensége és esztelensége, és az ellenállás ez ellen. Itt található *Rudolf Hess* 1945-ös vallomása, mely szerint: „Auschwitzot 1940. május 1-től 1943. december 1-ig vezettem és úgy vélem, hogy legalább 2500000 áldozatot végeztünk ki gázzal és égettünk el. További félmillió éhhaltálalt halt. Egyedül Auschwitzban körülbelül 400000 magyar zsidót végeztünk ki 1944 nyarán.” (8)

Az az osztrák tanuló, aki csak e könyvre alapozza tudását, soha nem tud meg semmit a magyar nép két világháború közti szenvedéseiről, a magyar politikai pártok törekvéseiről, a magyar nemzet szerepéről a második világháború ideje alatt. E kijelentés mellett, hogy tudniillik a magyar zsidók legnagyobb részét bestialisan kiirtották, csak annyi derül ki még Magyarországról, hogy más államok mellett a második világháború után orosz, azaz jobban mondván szovjet befolyás alá került és „népi demokrácia” lett.

A következő fejezetek már a hidegháború idejével foglalkoznak: Ausztria fiatal demokráciájával, az USA „világrendőri” szerepével, a vietnami háborúval, és végül a szovjet „szatellit-államok” fejlődésével. Itt említik meg az 1956-os forradalmat: „Az események 1956-ban Magyarországon egy új kormány alakulásához vezettek, amely reformokat ígért. Ám a Vörös Hadsereg ismét beavatkozott. Körülbelül 200000 magyar menekült

Ausztria területére. Az új párttitkár, *Kádár János*, kezdetben elnyomott minden reformtörekvést, ám később nagyobb szabadságot kaptak a magyarok.” (9)

Ezek után bemutatja a könyv a Közél-Kelet problémagócait, és a valamikori gyarmatok szabadságharcát, továbbá Kína népét, életét, történelmét. A következő nagyobb fejezet Ausztria 1955 (önállósulás, felszabadulás) utáni történelmével foglalkozik: a semleges-séggel, a pártokkal, az állampolgári jogokkal, a belpolitikával és a politikai döntésből való részesedés új formáival. Ezután megpróbálja a tankönyv fölvezetni, hogyan ért véget a hidegháború korszaka. Az a tény, hogy a német újraegyesítés és a vasfüggöny eltűnése nagy részben Magyarországnak köszönhető, csak egy rövidke mondatban kerül említésre: „Am csak *Gorbacsov* politikájának köszönhetően történtek változások 1989-ben. Májusban átvágták a szögesdrótot Ausztria és Magyarország között, és mindössze három nap leforgása alatt több mint 15000 NDK-állampolgár jutott Ausztrián át az NSZK-ba.” (10)

Itt Ausztriában komolyan foglalkoznak a környezetvédelemmel, ezért külön fejezetet iktattak a tankönyvbe, mely a környezettel és mai életünkkel foglalkozik. Ugyanígy írnak az emberi jogokról, a kisebbségekről, a munkaélet változásáról, az új kultúráról, a család és az iskola kialakulásáról és kapcsolatáról, sőt a munkavállalási lehetőségek történelméről is.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy négyévi történelemtanulás után egy átlagos osztrák diák annyit tud a magyarokról, hogy őseink valaha nyilzaporokkal tartották rettegésben egész Európát, hogy a törökök rabigába kényszerítettek bennünket, és később az osztrák (sic!) hadseregnek és főleg *Savoyai Jenő* hercegnek köszönhetjük szabadulásunkat. Ezután pár évszázadig az osztrákokkal alkotunk egy birodalmat, melyből többször próbált a magyar nép kitörni, ami habár megcsontítva, 1918-ban végül is sikerült. Talán még azt is megjegyezheti az osztrák tanuló, hogy a második világháború alatt mintegy 400000 magyar zsidót öltek meg, a németek diktatúrájából a szovjetek uralma alá kerültünk, melyből *Gorbacsov*nak köszönhetően 1989-ben szabadultunk. Ha valaki az első négy osztály elvégzése után többet tud a magyar történelemlről, az már csodálatra méltó, és bizonyára a tanárának köszönheti, hiszen a tankönyvek alig írnak többet.

Az ötödik osztály ismét az ókorral foglalkozva, kibővíti az ismereteket a keleti, az egyiptomi, görög és főleg római kultúráról. A magyarok csak akkor kerülnek a hatodik osztályos tananyagba, amikor a középkort tárgyalva, az újonnan alakuló Osztrák Örgrófságot (Markgrafschaft) fenyegetik: „Veszélyes ellenséget jelentettek a magyarok is. A IX. század végén birtokukba vették a pannon síkságot. Támadásaiktól főleg a kelet-frank vagy német birodalom szenvedett. 907-ben a bajor hadsereget egy magyar lovassereg Pöszonyánál megsemmisítően megverte. Hazánk (értsd: Ausztria, Z.P.) átvonulási területté vált, amely pusztulásnak indult. Csak *I. Henrik* német királynak sikerült 933-ban a magyarokat az Unstrutnál, egy thüringiai folyónál föltartóztatni. ... *I. Henrik* fiának, *I. Ottónak*, a legfontosabb feladata az volt, hogy a magyarveszélyt megszüntesse. Ez 955-ben sikerült neki. A magyarok ismét betörték, és az *Ulrich* püspök által védett Augsburg városát ostromolták. Ottó király egy birodalmi hadsereg élén a város felmentésére sietett, és Augsburg kapui előtt a Lech folyó menti síkon (Lechfeld) győzött. Ez a győzelem messzeható következményekkel járt. *I. Ottó* a határok védelmére örvidékeket (Mark) alapított, így a Duna menti örvidéket (Mark an der Donau) és a Közép-Mura menti karantán örvidéket (Karantische Mark). A magyarok letelepedtek és felvették a kereszténységet. A pápa fejedelmüket, *Istvánt*, királlyá emelte (Szent *István* koronája).” (11) Hogy milyen vélemények voltak a IX. századi nyugati nemzetek, és milyen képet alkotnak még ma is a korai magyarokról, akiket a fenti idézetben is fontosnak tartanak a német Ungar szó mellett az eredeti Magyarén megnevezéssel is illetni, világossá teszi a következő idézet: „A közelharcban szabályos csatát vívni vagy ostromolt városokat bevenni nem tudnak. Úgy harcolnak, hogy lovaikon vágatnak, gyakran úgy tesznek, mintha menekülnének. ... Legtöbbször a harc hevében elhagyják a csatát és rövid menekülés után ismét fölveszik a harcot, úgy, hogy akkor kell megvívni a döntő ütközetet, amikor az ember azt hitte, hogy nyert ügye van. ... Nem emberi életmódot élnek, hanem mint a barmok. Ha a híreknek hinni lehet, nyers hússal táplálkoznak és vért isznak. ... A hajukat késükkel a fejbőrig levágják. Állandóan a lovaikon ülnek, így járnak és kelnek, állnak, gondolkodnak és beszélgetnek. ...” (12)

A tankönyv a magyarokat ezek után továbbra is ellenségekként mutatja be. Így az Osztrák Hercegség első uralkodóházából, a Babenbergiek közül származó utolsó uralkodóról, *II. Frigyesről* szólva azt hangsúlyozzák, hogy „1246-ban a Lajta mellett a magyarok elleni harcban veszítette életét”. (13) Ugyancsak kiemeli a tankönyv szerzője, hogy a Babenbergiek örökségéért vívott harc során átmenetileg *IV. Béla* magyar király vette a stíriai örövidéket birtokba. A Habsburg-család birodalmának megeremtéséről szólva említésre kerül az is, hogy a Luxemburgi-ház kihalásával 1437-ben Magyarország uralkodója is átmenetileg *V. Albert* herceg lett. Az önálló Magyar Királyság szabad királyválasztási jogáról szót sem ejtve, csak az a megjegyzés következik: „*Corvin Mátyás* alatt Magyarország saját útját járta.” (14) Ezt követően *III. Frigyes* uralmát jellemezve ez a szövegrész következik: „Frigyesnek sok ellenséggel szemben kellett helytállnia: lázadó nemesek, az oszmánok és nem utolsósorban a magyar király, *Corvin Mátyás* ellen, aki még Bécsset is elfoglalta. *Corvin Mátyás* (1443-1490) 1458-ban lett Magyarország, 1469-ben Csehország királya. Helyt tudott állni a török ellen. Egy időben uralta Bécsset, Alsó-Ausztriát, Stíria határvidékét, sőt Karintiát is. Ő alapította a pozsonyi egyetemet.” (15)

Ismét pár évet ugorva a történelemben a magyarokról szóló következő bejegyzés a mohácsi vész idejéről szól. Megtudjuk belőle, hogy *II. Lajos* felesége, az osztrák házassági politikánál köszönhetően *Habsburg Mária* volt. „*II. Lajos* mohácsi halála után Magyar- és Csehország az örökösödési jog alapján *I. Ferdinánd* uralma alá került, akire *V. Károly* 1521/22-ben ráruházta az osztrák örökös tartományokat. Ez a Habsburgok számára hatalmi növekedést jelentett. Am ugyanakkor a törökök, akik Magyarország nagy részét megszállás alatt tartották, az osztrák tartományok kapuiban álltak és tovább nyomultak előre. Ezen korszak óta Ausztria és a Habsburgok osztrák ágának feladata volt, hogy Németországot és Közép-Európát az oszmán betöréstől megvédjék.” (16) Mit állít ez az utolsó mondat? Az osztrák feladata volt Európa védelme a török támadásoktól? És ezt az osztrák tanulók, akik csak ezt hallják, el is hiszik. Mit tudnak ők „az egri csillagok”-ról, *Zrínyi* hőstettéről, a magyar végvárakról! Nézzük tovább a tankönyvet: „1529-ben az oszmánok Bécsset ostromolták, ám hiába. 1532-ben a kőszegi erődítmény állította meg őket. Végül sikerült fegyverszünetet kötni, ám a Habsburgok elvesztették Magyarországot nagy részét és hadisarcot kellett fizetniük.” (17) Ebben az idézetben *Kőszeg* neve németül szerepel (*Güns*), és aki nem tudja osztrákként e magyar települést azonosítani, annak fogalma sem lehet arról, hogy *Jurisics Miklós* magyar és horvát hősei, alig néhány tucat vitéz, állította meg a hatalmas oszmán haderőt. A diák azt viszont megtanulja, hogy *Szent István* koronáját a törökök Konstantinápolyba szállították, és Magyarországot három részre osztották: egy 100 km széles határsávra nyugaton, mely a Habsburgok uralma alá került, *Belső-Magyarországra*, amely egészében a törökök fennhatósága alá került, és végül *Erdélyre*, amely évi adót fizetett fennmaradásáért.

Ekkor ismét nagy ugrás következik, mivel a törökellenes harcok közül elsőnek csak a 132 évvel későbbi *szentgothárdi csatáról* esik szó, megint német megnevezéssel (*Mogersdorf*), a magyar részvételre nem is utalva. Legközelebb azután 1686-ban találkozunk a magyar történelemmel: „1686-ban Budát, amely majdnem 150 évig oszmán birtok volt, visszafoglalták. A karlócai békeben (1699) Ausztria egész Magyarországot és Erdélyt megkapta. A magyar rendek lemondtak a királyválasztási jogukról; Magyarország örökös Habsburg-monarchia lett.” (18) Ezen túl egy szó sem esik a másfél évtizedes magyarországi oszmánellenes felszabadító háborúról, az ellenreformáció magyarországi térnyeréséről, a Habsburg-hatalom önkényes magyarországi berendezéséről, a bujdosómozgalomról, a *Thököly-felkelésről*, sem a *Rákóczi-szabadságharcról*. Ezek után a könyv még szól *Mária Teréziáról*, ám arról, hogy Magyarország és a magyar nemzet nagy segítségével tudta megvédeni örökségét, arról nem! E tény közlése helyett, mindössze a következő mondat szerepel: „A pozsonyi országgyűlésen való személyes megjelenésével a magyarokat katonai segítségre bírta rá.” (19) *II. József* uralmával kapcsolatosan ezzel szemben az általános magyar történelemszemlélettel megegyezően fogalmazza meg a tankönyvíró: „A közigazgatást a történelmi eredetre és a lakosság érzékenységére való tekintet nélkül centralizálta. *II. József* nem koronáztatta magát Magyarországi királlyá. A magyar alkotmánnyal való szakítással Magyarországot bevonta az összbirodalomba, és az állam egész területén a németet nyilvánította hivatalos nyelvvé.” (20)

A hetedik osztályban foglalkozik a tananyag a nagy francia forradalommal, továbbá az 1848-as forradalmakkal. A magyarországi szabadságharcot röviden említik, főleg *Kossuth Lajos* pozsonyi beszédét idézik: „Kossuth Lajos március 3-iki beszédéből, melyet a magyar országgyűlés előtt olvasott fel: 'Igen, rajtunk a fojtó értelmetlenség nehéz átka ül; a bécsi rendszer csontházából fertőzött levegő fúj felénk, amely az idegeinket bénítja, a szellem szárnyalását leláncolja. Am ha eddig csak azért aggódtam, mert fájt azt látnom, hogy a bécsi rendszer miatt hazánk helyrehozhatatlan kárára a haladás elakad. ... Úgy most nem csak ezért aggódok, hanem azért is, mert ama bürokrata merevség politikájának, amely a bécsi Államtanácsban csontosodott meg, a Monarchiát kell zavarba hoznia, szeretett dinasztiánk jövőjét megkérdőjeleznie, hazánkat azonban, amely otthon is eleget foglalkozhat saját magával és minden erejére és fillérré szüksége van, kimerítő áldozatokra és végtelen szenvedésekbe kell, hogy kényszerítse. ...' Kossuth ezen beszéde felfedte a kormányzati rendszer hiányosságait és hibáit, alkotmány bevezetését követelte az egész Monarchia számára és lelkes helyeslést talált a polgárok körében, amelyek azonban fegyveres fölkelést nem akartak.” (21)

Ennél sokkal több nem szól a magyar 1848/49-es szabadságharcról, csak még röviden említésre kerül az 1848 októberi „hadüzenet Jellasics kinevezésével”, továbbá hogy a magyar országgyűlés 1848 decemberében „nem ismerte el *Ferenc József* hatalomralépését”, és hogy 1849-ben „a Habsburg-házat megfosztotta a magyarországi uralomtól”. (22) Továbbá még annyi, hogy a magyar szabadságharcot „orosz segítséggel sikerült leverni”, és hogy a világosi fegyverletételt követően „számos kivégzés történt.” (23) Semmi sem áll az aradi vértanukról, Kossuth további életútjáról, Bem apóról stb. Ténybeli tévedés is olvasható a 27. oldalon, miszerint „május 15-én (sic! Z. P.) kitört Budapesten (sic! Z. P.) is a forradalom, kormányt alakítottak, kihirdették a sajtó- és vallásszabadságot, valamint a jobbagyfelszabadítást”. Ebből az osztrák diák megint csak nem tudja meg, hogy országgyűlési határozattal, királyi szentesítéssel, békés úton győzött ez a forradalom.

A kiegyezéssel hosszasan foglalkozik a tankönyv: „A Poroszország ellen vívott háború és az 1866-os königraetzi vereség által a nemzetiségi probléma ismét heves vitákat váltott ki. Az egyes nemzetek több jog utáni követelése egyre sürgetőbb lett. A bécsi kormánynak a Magyarországgal való tárgyalások járható útnak tűntek, hogy ezt, az állami létezését veszélyeztető problémát megoldja. Ugyanis Magyarországnak is megvolt a nemzetiségi problémája: a Szent István Korona országaiban a lakosságnak csak 51%-a volt magyar, a többi lakos szlovák, horvát, szerb és román volt. *Deák Ferenc* és gróf *Andrássy Gyula*, akik Magyarország nevében folytatták a tárgyalásokat, fölismerték, hogy a magyar hatalomigény a legjobban a Habsburg-Monarchia keretében tartható fenn. Ezenkívül úgy tűnt, hogy a felső rétegek érdekeinek a Béccsel való megállapodás jobban megfelel, mint a Magyar Köztársaság kikiáltása, amint azt Kossuth hívei követelték. Hogy a magyar érdekeket Béccsel szemben érvényre juttassák, Deák és Andrássy adómegettagadással fenyegetőzött. Így jött létre végül is 1867-ben a ki-

„I. Ferenc József

Ausztria császára

Magyarország királya

(Perszonálunió)

Kiegyezési tárgyalások
(10 éves ritmusban az össza-
dóbból való részesedést
állapítják meg)

A Birodalmi Tanácsban képvise-
lt királyságok és országok
Törvényadás: Birodalmi Ta-
nács Bécsben

Végrehajtás:
osztrák kormány

Magyar Királyság
Magyar Országgyűlés Buda-
pesten

magyar kormány

közös: Külügyminisztérium,
Hadügyminisztérium, Pénz-
ügyminisztérium.” (25)

egyező Magyarországgal, amelyben a császárnak jelentős engedményeket kellett ten-
nie.” (24) Hogy a tanulók jobban megértsék a kiegyezést, a következő ábra található a tan-
könyvben:

A kétközpontú alkotmányos monarchia szerkezeti felvázolása ugyan helyes, de a kiegyezéshez vezető út teljesen téves. Magyarországon köztudottan nem a ferencjózsefi királyság elfogadása vagy a köztársaság kikiáltása volt az alternatíva.

A dualizmus korát a következőképpen jellemzi a tankönyv: „Magyarország Monarchián belüli új helyzetének látható jele a császár magyar királlyá, I. Ferenc József néven való koronázása volt. A Habsburg birodalom ezentúl két monarchiából, a 'Szent István Korona országaiból' valamint a 'Birodalmi Tanácsban képviselt királyságokból és országokból' állt. A közös intézményeket a k.u.k. (császári és királyi), az osztrákokat k.k. (császári-királyi) és a magyarokat m.kir. (magyar királyi) rövidítéssel jelölték. ... A bécsi kormány remélte, hogy a nemzetiségi problémákat a Magyarországgal való kiegyezés után könnyebben tudja megoldani. Am nem így történt. A többi nemzetiség is ugyanazokat a jogokat követelte, mint a magyarok. Elégedetlenségük nőtt. A Monarchia dualista felépítése megakadályozta a szlovákokkal való együttműködést és megegyezést. 1871-ben az osztrák kormány megpróbálta, hogy az úgynevezett 'alapcikkelyek' (Fundamentalartikel) által Csehországot és Morvaországot a Magyarországhoz hasonló helyzetbe hozza. Ferenc József Prágában cseh királlyá akarta magát koronáztatni. ... Ez a megoldás azonban főleg a magyarok, akik vezető pozíciójukat féltették, és a német liberálisok elkeseredett ellenállását váltotta ki. A 'cseh kérdés' meghatározatlan időre elnapolták.” (26) Az, hogy a cseh kérdés megoldása valóban a magyarok miatt maradt volna el, vitatható. Hiszen ha az osztrák kormány valóban meg akarta volna oldani ezt a kérdést, minden nehézség nélkül megtehetné volna. De erről szó sem volt.

Magyarország ezután csak az első világháború befejezésénél kerül szóba a történelemtankönyvben. Az első világháborúban játszott magyar szerepről egyetlen szó sem olvasható. Sőt még Nagy-Magyarország feldarabolásáról, széteséskérdéséről, megalázásáról is csak egy rövidke mondat szól: „Egy további békeszerződésben Magyarország elvesztette területének kétharmadát.” (27) Hol és mikor, miért és kik által született ez a minden emberi gondolkodást és értelmet mellőző döntés, ezt csak az tudja, aki érdeklődik a történelem iránt és könyvtárakba jár. Ugyanígy alig ír a könyv a Monarchia szétbomlásáról és Magyarország azt követő sorsáról: „A legtöbb nem német és nem magyar területen nemzeti bizottságokat hoztak létre, hogy saját nemzetállamot alapítsanak. ... Ez 1918. október 16-án kihirdetett Októberi Kiáltvány ... a magyarok kiválásához vezetett és a Monarchia szétesését meggyorsította.” (28) Még az Osztrák-Magyar Monarchia szétveréséért is a magyarokat éri vád?!

Az új osztrák állam kialakulásával kapcsolatosan pedig, miután a karintiai osztrákok elcsatolás elleni fegyveres fellépését és népszavazáson való diadalát pozitív értelemben tárgyalja a szerző, így folytatja: „Burgenlandban is harcok alakultak ki az állami hovatartozás kérdésében. Miután a magyaroknak a trianoni békeszerződésben megparancsolták Német-Nyugatmagyarország, amely a mai Burgenlandnak felel meg, átadását Ausztriának, magyar szabadcsapatok kísérelték meg ezt megakadályozni. ... A békeszerződések értelmében a leendő fővárosban, Sopronban, népszavazást kellett tartani hovatartozásáról, amely Magyarország javára végződött. Am a szavazás nem volt szabályos.” (29) Mit tudunk meg az első világháborút elvesztő Magyarországról? Elitették, és azt merészelték, hogy harcoljon ősi területeiért, amelyeket évszázados hagyomány és kötéds, emellett földrajzi helyzete fűz az ország többi részéhez. Hogy mertük ezt?! – sugallja a tankönyv.

Miután Magyarország sorsa különvált Ausztriától, a tankönyvíró érdeklődésének hátterébe szorulnak a további magyarországi fejlemények. A két világháború közti időszak kapcsolatosan említésre sem kerül Magyarország. A második világháborúban játszott magyar szerepről is kevés áll a tankönyvben. Még Horthy nevét sem említik. Pusztán két vázlat alapján az az ismeret nyerhető, hogy: „1) 1938 októberében és '39 márciusában magyar egységek vonultak be szomszédos országok területeire, főleg Szlovákiába, és elfoglalták a határhoz közeleső településeket. 2) A háború folyamán 300000 magyar zsidót végeztek ki, az egész zsidó közösség 75%-át.” (30)

A nyolcadik osztály tankönyve szól a megosztott Európa kialakulásáról, itt találkozunk ismét Magyarországgal sorsával: „Az utolsó háborús hónapok alatt a Szovjetunió egy sor kelet- és délkelet-európai országot foglalt el. Lengyelország, Csehszlovákia, Magyaror-

szág, Románia, Bulgária, Ausztria keleti része és Kelet-Németország a háború végétől orosz kézben volt. Ezekben az országokban 1949-ig a kommunisták kerültek hatalomra, Ausztria kivételével. Sehol sem tudták szabad választásokban a többséget megszerezni. Ezen országokat Moszkva csatlósországaiknak hívták, a kommunisták pedig 'népi demokráciának' nevezték ... Csehszlovákiában és Magyarországon a szovjetek azonnal kitöltötték a politikai vákuumot, amely a németek elűzését követte." (31) Ezeket a kijelentéseket követi a Varsói Szerződés bemutatása: „A Varsói Szerződés tagállamai a Szovjetunió katonai ellenőrzése alatt álltak, amely mindenáron meg akarta akadályozni a szerződésből való kiválást, ahogy ezt az 1956-os magyar forradalom Szovjetunió általi leverése és a Varsói Szerződés államainak csehszlovákiai 1968-as bevonulása mutatja. Még 1949-ben alapították a KGST-t. A KGST-ben 10 teljes jogú tag vett részt. ...” (32) Ezután felsorolásra és összehasonlításra kerülnek az egyes tagállamok gazdasági adatai. A Magyarországra vonatkozó adatok a következők: „Magyarország 1981-es nettó-eladósodása: 7,6 milliárd US-dollár, Magyarország 1980-as részesedése a Szovjetunió exportjából: 28,7%, Magyarország 1975-ös főimportjai a Szovjetunióból: kőolaj- 75%, energetikai nyersanyagok- 69%” (33)

Önálló alfejezet foglalkozik a kommunista táboron belüli megmozdulásokkal. Magyarország itt jelentős teret kap: „A magyarok 1956-os felkelése végzetes következményekkel járt az ország számára. A forradalmat kiváltó ok a budapesti egyetemisták 14 pontos terveze volt, amelyben a szovjet csapatok kivonulását, az ország demokratizálódását és új kormányt követeltek. A lakosság a reformprogram mögé állt és spontán demonstrációk gyorsan az egész nép felkeléséhez vezettek. Nagy Imre új kormánya engedélyezte pártok alapítását, kinyilvánította Magyarország kilépését a Varsói Szerződésből, és szemlenségét, és így meghirdette a szovjet rendszerrel való teljes szakítást. Mivel a Szovjetunió nem volt hajlandó Magyarországot hatalmi befolyása alól kiengedni, csapatok Budapestre való bevonulását és támadását parancsolta meg.” (34) Ezt követően a tankönyv idézi Nagy Imre november 4-i drámai hangú rádiószózatát: „Figyelem! Figyelem! Nagy Imre miniszterelnök szól a magyar néphez! Itt Nagy Imre miniszterelnök beszél! Szovjet csapatok ma hajnalban támadást indítottak fővárosunk ellen, mégpedig azzal az egyértelmű szándékkal, hogy megdöntsék a Magyar Népköztársaság törvényes demokratikus kormányát. Csapatunk harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt a tényt országunkkal és az egész világgal tudatom.” (35) Ezt követően így folytatja: „Az elkövetkező hetekben és hónapokban véres utcai harcok követték egymást. A felkelést a szovjetek végül is leverték, Magyarországot mint csatlóist ismét az „Ostblock”-ba, a keleti tömbbe tagolták be.” (36) Végül: „A forradalom leverése után több ezer magyar szabadságharcost hurcoltak a Szovjetunióba, sokukat kivégezték, köztük Nagy Imrét. Több mint 200 000 menekült az osztrák határon át külföldre.” (37)

Áttérve a kommunizmus utolsó éveire, megint szót ejt a tankönyvíró Magyarországról is: „Am végül is az egész keleti tömb átalakítását és a demokratizálását megkezdte Gorbacsov. Lépésről lépésre változások mentek végbe Magyarországon, Bulgáriában és a Szovjetunióban, ahol néhány év óta létrejöttek reformirányzatok a kommunista párton belül. 1980 tavaszán (sic! valójában 1990, Z. P.) választhattak a magyarok először szabad parlamenti választások során, ahol az ellenzéki pártok nyereségeket könyvelhettek el. Az új kormányprogram a szociális piacgazdálkodás bevezetését és az Európai Közösségbe való 10 éven belüli belépését tűzte ki főcélul.” (38) Ez a leegyszerűsített, és ezért nem mindenben helytálló ábrázolás egy más vonatkozásban is visszatükröződik: „Magyarország 1989 szeptemberében szétvágta a Vasfüggőnyt és megnyitotta Ausztria felé határát. Így több mint 50000 NDK-állampolgár menekülhetett Magyarországon és Ausztrián át az NSZK-ba. Moszkva beleegyezése és fedezése nélkül ez nem történhetett volna meg.” (39)

Írásomat zárva, szeretném összefoglalni mindazt, amit eddig oly részletesen tüntettem föl: az a véleményem, hogy az osztrák tanítási rendszerben a történelemoktatás során néhány helyen pontosan és részletesen bemutatják Magyarországot történelmének, főként mint portyázó ősmagyarokat, mint államalapítókat, mint függetlenségüket védelmezőket, és ez által a Habsburg-hatalommal szembekezdőket, néhányszor mint olyan társnémetet, melyik nélkül a történelem nem úgy alakult volna, ahogy az megtörtént. De van két vagy három korszak, ahol csak nagyon felületesen foglalkoznak a tankönyvek a magyar történelemmel, így a középkori Magyarországról majdnem semmit, a trianoni békeről és második világháború idejéről alig valamit olvashattunk a tankönyvekben. Ezen túl Ma-

gyarország fontos szerepét sem helyesen hangsúlyozza a tankönyv a Vasfüggöny felnyitásával kapcsolatban.

Míndez annak ellenére így van, hogy az osztrák és magyar tanügyi vezetés kétoldalú megállapodás alapján a történelemtankönyvek saját szempontú kölcsönös bírálatáról megállapodott, és már kétszer sor került a kölcsönösen kért kiigazítások és pontosítások végrehajtására. Talán a megváltozott történelmi körülmények között és az újabban írt tankönyvekre tekintettel célszerű lenne egy újabb egyeztető megbeszélés megtartása.

Mindent egybevetve elmondhatjuk, hogy az átlag osztrák, aki kijárta az elemi iskola után a nyolc gimnáziumi osztályt és érettségizett, nagy vonalakban megismerkedik a magyar történelemmel, a magyarok sorsával, és ha valahol olvassa, ismerősnek tűnhet neki Szent István, Mátyás király, Kossuth Lajos, Nagy Imre és Kádár János neve.

JEGYZET

- (1) *Achs, Oskar Adelmaier, Werner Loebenstein, Edith Schnell, Hermann Zens, Herwig: Zeiten, Völker, Kulturen* 1. Lehr- und Arbeitsbuch für Geschichte und Sozialkunde der 2. Klasse der Hauptschulen und der Allgemeinbildenden Höheren Schulen, Österreichischer Bundesverlag, Wien, 1986, 120. p.
- (2) Uo. 135. p.
- (3) *Weissensteiner Rettinger: Zeitbilder. Geschichte und Sozialkunde* 3, Österreichischer Bundesverlag, Wien, 1990, 34. p.
- (4) Uo. 69. p.
- (5) Uo. 96. p.
- (6) Uo. 100. p.
- (7) Uo. 123. p.
- (8) *Schausberger, Norbert Oberlaender, Erich Strotzka, Heinz: Wie? Woher? Warum?* 3. Geschichte und Sozialkunde 4. Klasse, Österreichischer Bundesverlag, 1991, 53. p.
- (9) Uo. 81. p.
- (10) Uo. 114. p.
- (11) *Tscherne, Werner Gartler, Manfred: Wege durch die Zeiten* 2, Leopold Stocker Verlag, 1990, 11. s.k.k. p.
- (12) Uo. 16. p.
- (13) Uo. 16. p.
- (14) Uo. 42. p.
- (15) Uo. 42. p.
- (16) Uo. 105. p.
- (17) Uo. 105. p.
- (18) Uo. 106. p.
- (19) Uo. 114. p.
- (20) Uo. 117. p.
- (21) *Floiger, Michael Ebenhoch, Ulrike Tschegg, Kurt Tuschel, Manfred: Stationen* 3. Spuren der Vergangenheit-Bausteine der Zukunft. Lehr- und Arbeitsbuch für die 7. Klasse an Allgemeinbildenden Höherer Schulen, Verlag Ed. Hölzel, Wien, 1991, 24.
- (22) Uo. 23. p.
- (23) Uo. 23. p.
- (24) Uo. 69. p.
- (25) Uo. 69. p.
- (26) Uo. 70. p.
- (27) Uo. 96. p.
- (28) Uo. 113. p.
- (29) Uo. 115. p.
- (30) Uo. 173. illetve 188. p.
- (31) *Floiger, Michael Ebenhoch, Ulrike Tuschel, Manfred: Stationen* 4. Spuren der Vergangenheit-Bausteine der Zukunft. Lehr- und Arbeitsbuch für die 8. Klasse an Allgemeinbildenden Höheren Schulen, Verlag Ed. Hölzel, Wien, 1992, 15. p.
- (32) Uo. 23. p.
- (33) Uo. 24. p.
- (34) Uo. 41. p.
- (35) Uo. 42. p.
- (36) Uo. 41. p.
- (37) Uo. 43. p.
- (38) Uo. 44. p.